

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Mluva mladší generace v oblasti České Třebové

Závěrečná práce

Brno 2020

Vedoucí práce:

Mgr. Hana Svobodová, Dr. phil.

Autor práce:

Mgr. Andrea Hůlková

Anotace

Tato závěrečná práce předkládá pohled na běžnou mluvu mladší generace v oblasti České Třebové. Cílem práce je běžnou mluvu zachytit a popsat na základě předloženého písemného dotazníku respondentům. Cílovou skupinou byli studenti Vyšší odborné školy a Střední školy technické Česká Třebová. Věková hranice pro mladší generaci byla stanovena na 15 – 18 let. Otázky pro respondenty byly vybírány se zaměřením na prvky nářečí, slangu, běžné mluvy, profesní mluvy a neopomenuta byla mluva sociálních sítí. Součástí dotazníku bylo i porovnání mluvy mladší generace s generací jejich rodičů.

Klíčová slova: běžná mluva, spisovný jazyk, slang, nářečí, mládež, dotazník

Annotation

This final thesis presents the look at common speech of younger generation in the area of Česká Třebová. The aim of the work is to capture the common speech and describe it according to the written questionnaire presented to the respondents. The target group were the students of Vocational technical school in Česká Třebová. Age limit for the younger generation was set at 15-18 years. The questions for the respondents were chosen with the focus on the elements of the dialect, slang, common speech, professional language and not omitted was the language of the social sites. The part of the questionnaire was comparison of the language of the young generation with the language of their parents.

Keywords: standard language, written language, slang, dialect, teen-agers, questionnaire

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci CŽV vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V České Třebové dne 25. července 2020

Mgr. Andrea Hůlková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Haně Svobodové, Dr. phil. za cenné rady a odbornou pomoc, kterou mi poskytla.

Obsah

1	Teoretická část	6
1.1	Úvod	6
1.2	Národní jazyk	7
1.2.1	Strukturní útvary jazyka	7
1.2.1.1	Spisovný jazyk	7
1.2.1.2	Nespisovné útvary	8
1.2.1.2.1	Tradiční teritoriální dialekt – nářečí	8
1.2.1.2.2	Interdialekty	11
1.2.1.2.3	Obecná čeština	11
1.2.2	Nestrukturní útvary jazyka	12
1.2.2.1	Profesní mluva	12
1.2.2.2	Slang	12
1.2.2.3	Argot.....	17
1.2	Město Česká Třebová	18
1.3.1	Zařazení k nářeční oblasti	19
2	Praktická část	20
2.3	Metody zpracování praktické části	20
2.4	Výzkumná sonda	20
2.5	Analýza výsledků výzkumné sondy	20
2.6	Výsledky dotazníku	21
2.7	Závěr	29
2.8	Literatura	30
2.9	Přílohy	32

1 Teoretická část

1.1 Úvod

Cílem závěrečné práce je pozorování a zachycení mluvy mladší generace v oblasti města Česká Třebová, ze kterého pocházím. Jelikož jsem jako pedagog s mládeží v neustálém kontaktu a doma jako máma vychovávám dvě děti ve věku 13 a 7 let, mám značné zkušenosti s mluvou mladší generace, jejich vyjadřováním i ovlivněním českého jazyka různými faktory. Já sama se snažím používat spisovný český jazyk. V rámci výuky studenty neustále opravuji a vedu ke spisovnosti. Téma závěrečné práce pro mě bylo velikou výzvou, abych si své názory a předpoklady mohla ověřit, potvrdit, nebo vyvrátit. Nejedná se o rozsáhlý výzkum, ale pouze o studii, která přesto přináší zajímavé výsledky, na jejichž základě je možné podat základní zobecnění. Je zde zachycena běžná mluva zvolené generace, nikoli přímý popis nářečí. Přesto jsem si vědoma, že pro hlubší poznání této problematiky, by bylo vhodné provést přesnější a rozsáhlejší výzkum, který by byl již cíleně zaměřen na konkrétní jazykové roviny a jevy.

Předložená práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá ze dvou hlavních kapitol, první se věnuje národnímu jazyku a jeho strukturním a nestrukturním útvarům. Do strukturních řadíme spisovný a nespisovný jazyk, do něhož náleží právě dialekty, interdialekty a obecná čeština. Nestrukturní útvary jazyka pak obsahují slang, argot a profesní mluvu. Druhá kapitola se zaměřuje konkrétně na již zmíněné město Česká Třebová, které zařazuje k nářeční oblasti.

V praktické části jsou uvedeny metody zpracování, výzkumná sonda a na závěr výsledky výzkumné sondy, které jsou znázorněny pomocí grafů. Vzorový dotazník, který byl respondentům předložen, je umístěn v příloze této závěrečné práce.

1.2 Národní jazyk

Národní jazyk (v našem případě český) představuje soubor integrovaných výrazových prostředků, vymezený územně, uvnitř diferencovaný funkčně a teritoriálně, stratifikovaný sociálně. (Chloupek, 1991, s. 46)

„Jde o soubor integrovaných výrazových prostředků územně vymezených, uvnitř funkčně a teritoriálně diferencovaných a sociálně stratifikovaných. Jednotlivé útvary národního jazyka jsou si strukturně blízké, navzájem na sebe působí a podléhají i společným vývojovým tendencím.“ (Davidová, 1992, s. 41)

Podle *Nového encyklopedického slovníku češtiny* je český národní jazyk jazykem domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a části Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí. Představuje široký soubor výrazových prostředků, který je možno nazírat jak z hlediska čistě lingvistického, tak z hlediska komunikačního s ohledem na to, jaké typy komunikačních potřeb jeho jednotlivé složky plní, a konečně i s ohledem na aspekty sociolingvistické. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002)

Formy existence národního jazyka jsou buď tvořeny úplnou jazykovou strukturou (strukturní útvary), nebo jsou charakterizovány specifickým lexikem, aniž by měly vlastní strukturu v jiných jazykových rovinách (nestrukturní útvary). Mezi strukturní se řadí spisovný a nespisovný jazyk, mezi nestrukturní pak argot, slang a profesní mluva. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002)

1.2.1 Strukturní útvary jazyka

1.2.1.1 Spisovný jazyk

Reprezentativní, oficiální, celonárodně uznávanou podobou je právě spisovná čeština. Její užívání se předpokládá ve všech oblastech tzv. oficiálního styku, v masmédiích, ve školách, v úřadech, v hromadných sdělovacích prostředcích a také v odborné a převážně v umělecké literatuře. Je to funkčně nejvyšší a prestižní útvar národního jazyka, zároveň je celonárodně závazný. Ani spisovný jazyk není jednotný, jeho prostředky jsou diferencovány a seskupují se podle toho, zda jsou hovorové, neutrální, či knižní. (Čechová, 2000, s. 24)

Neutrální jsou základní spisovné výrazové prostředky, tj. prvky použitelné v projevech mluvených, které jsou stylově bezpříznakové, tzn. ani hovorové, ani knižní a ani expresivní, tak v projevech písemných. Patří sem velká většina spisovných prostředků, tedy spisovná výslovnost, slova základního slovníku. (Čechová, 2000, s. 24)

Písemné projevy vědecké, esejistické apod. obsahují rysy knižnosti, ovšem většina jevů je v těchto projevech po stránce stylové neutrální. Příklady prostředků knižních: *hledět, pakliže, tudíž*, tvary přechodníků, prostředků archaických: *aneb, anžto*, tvary času předminulého (*byl jsem spatřil*). (Čechová, 2000, s. 24)

Hovorovou češtinu považujeme za soubor prostředků příslušící široce chápanému komplexu spisovné češtiny. Je zbavena „knižních“ dublet, podob a konstrukcí. Hovorová čeština plní uživatelům dvojí funkci. Jednak je nástrojem veškerého dorozumívání těm občanům, kteří užívají výhradně spisovného jazyka. Jednak funguje jako nástroj běžného dorozumívání, je jednou ze strukturních náplní běžné mluvy (vedle dialektů, obecné češtiny atd.). (Chloupek, 1991, s. 50)

Prostředky spisovné hovorové často pocházejí z oblasti nespisovné, a to obecněčeské (*holka kluk, kytká*), z profesní mluvy (lékařské: *očař, krčář*) nebo ze slangu, např. sportovního (*bek = obránce, faulovat = dopustit se nedovoleného zákroku*). (Čechová, 2000, s. 24)

1.2.1.2 Nespisovné útvary

1.2.1.2.1 Tradiční teritoriální dialekt – nářečí

Dialekt obecně znamená jednu strukturní varietu ve vztahu k jiné nebo dílčí jazykový útvar ve vztahu k vyššímu celku. Tradiční teritoriální dialekt představuje konkrétně útvar národního jazyka vymezený teritoriálně, přísně normovaný, stylově plochý, užívaný živelně pro běžné mluvené dorozumívání, řidčeji a okrajově jako nástroj ústní slovesnosti. (Chloupek, 1991, s. 51)

Nový encyklopedický slovník češtiny uvádí dialekt jako územně (geograficky) vymezený útvar národního jazyka, který je určen vztahem k jiným teritoriálním útvarům a k jazyku národnímu. Spolu se spisovným jazykem tvoří dialekt krajní póly na stratifikační ose jazyka. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002)

Historický vývoj českého jazyka podle Cuřína vedl ke vzniku čtyř základních nářečních skupin (Cuřín, 1964, s. 172):

1. Nářečí česká – (jedná se o lokální vymezení Čechy a západní Morava)

Hranice diferenčních znaků jsou velmi plynulé a často se znaky vyskytují jen u nejstarší generace. Česká nářečí jsou dělena na nářeční skupiny východočeskou (sevrovýchodní, jihozápadočeskou, přechodný pás nářečí českomoravských (jihovýchodních), středočeskou.

a) Nářečí východočeská zabírají východní Čechy. Ze zvláštních znaků východočeských nářečí bych uvedla tyto:

- *ej za í – vozejk, prácej, ulicej, bouřej*
- v dativu a lokálu singuláru – *oj za – ovi – bratroj, taťínkoj, psoj*
- *er, el za slabičné r, l – peršet, terhat.*

b) Nářečí jihozápadočeská mají hranici od nářečí středočeských přibližně na čáře, která jde od Loun na Příbram a k Jihlavě. Hlavní společné zvláštní znaky jsou tyto:

- ustrnulá adjektiva posesivní na *–ovo, –íno* pro všechny rody – *tatínkovo bratr, sousedovo zahrada*
- rodová a rodinná jména na *–ojc, –ouc* – *Novákojc, sousedouc*
- *a* místo *e* hlavně po měkkých souhláskách – *čalo, čap, jahla, žabro.*

c) Nářečí českomoravská zabírají oblast kolem Bystrého, Poličky a Polné v Čechách, kolem Bystřice, Nového Města a Žďáru na Moravě a kolem Třeště, Telče, Dačic a Jemnice na jihozápadní Moravě. Zvláštními znaky jsou:

- slovesa *házet, pocházet, kácet, vracet* mají také podobu *hád'et, pocházet, kátet, vraťet*
- slovesa *platit, vrátit* mají někdy v imperativě *c* místo *ť* – *plac, placte, vrac, vracte*
- přičestí minulé je buď *nesl, pásl, řekl, sedl* nebo *nes, pás, řek, sed*, anebo končí na *–il* – *přinesil, pásil.*

d) Nářečí středočeská jsou mluvou širokých vrstev lidových ve středních Čechách ve velkém kruhu kolem Prahy. Hlavní znaky této nářeční skupiny jsou většinou společné s ostatními nářečími v Čechách a na západní Moravě.

2. Nářečí hanácká – (jedná se o lokální vymezení střed Moravy)

Jejich společné znaky jsou tyto:

- *é* za každé *ý* a za *í* po sykavkách a některých jiných souhláskách – *mlén, stréc, vozék, nožék*
- *ó* za *ú* – *móka, lóka*, 3. os. pl. *Pijó, mažó, d'elajó*
- *é* za *ej* – *délé, véce, nélepší*
- krátké samohlásky ve slovech jako *vrana, rana, misa, blato, lhat*

Ve většině hanáckých nářečí je vedle změny *ý (i) --- é, ú --- ó, y (i) --- e, z --- o*. Této rozsáhlé oblasti se říká jádro hanáckých nářečí.

3. Nářečí lašská – (jedná se o lokální vymezení Slezsko)

Jedná se o nářečí ve Slezsku a v severovýchodním cípu Moravy mezi Opavskem a Těšínskem. Společné znaky lašských nářečí jsou tyto:

- zachované *ý*, ale zkrácené – *mlyn, stryk*
- zachované *aj* – *daj, vajco*
- veskrze krátké samohlásky – *dam, mam, slava, muj*
- přízvuk na předposlední slabice slova
- – na začátku slova – *oko, okno, oheň*, nedostatek protetického *j* před *i* – *ikra, iskra, izba*.

4. Nářečí moravskoslovenská – (jedná se o lokální vymezení východní Morava)

Východomoravská nářečí zabírají východní oblast Moravy. Na západě a jihozápadě sousedí s nářečími hanáckými. Hranice mezi oběma skupinami jde přibližně od Drahotuš k Lipníku, Kelči, Bystřici pod Hostýnem, Holešovu, Zdounkám, Koryčanům, Kloboukům a Hustopečím. Od nářečí lašských je dělí hranice od Veřovic před Radhošť, Kněhyni k Trojačce. Hlavní znaky moravskoslovenských nářečí jsou tyto:

- zachované staré *ý* (nejčastěji změněné v *î*), a *í* – *stríc, pícha, starí, nosík, vozík*
- zachované *ú* – *múka, súd, nesú, berú*
- zachované *aj* – *daj, vajco, nejlepší*
- krátká samohlásky ve slovech – *jama, vrana, rana, misa, mak, lhat, pit*

- většinou zchované *u, ú* po měkkých souhláskách – *cuží, policu*, 1. os. sg. *piju, biju, kupuju*, 3. os. pl. *Pijú, bijú, kupujú*
- většinou zachované *é* – *řéct, obilé, zelé, mléko*
- *o-* na začátku slova – *oko, okno, oheň*, *i-* na začátku slova bez *j* – *ikra, iskra, inačí, izba*.

1.2.1.2.2 Interdialekty

Postupným stíráním výlučných nářečních znaků se vytvářejí útvary nadnářeční, zachovávající jen nejzákladnější znaky příslušné nářeční skupiny. Jsou to obecná nářečí, interdialekty. Podoba jednotlivých interdialektů není ovšem tak pevná jako podoba místních nářečí, proto jsou v rámci interdialektu možné různé místní, krajové odchylky. (Cuřín, 1964, s. 163)

Při vzniku interdialektu se rozšiřuje regionální a zároveň i funkční působnost teritoriálně podmíněného vyjadřování. Jedná se o nestabilizovaný útvar národního jazyka představující nejvyšší vývojové stadium tradičních teritoriálních dialektů. (Chloupek, 1991, s. 53)

1.2.1.2.3 Obecná čeština

Vznikla na podkladě nářečí středočeského. Dnes proniká i na Moravu, zvláště do měst. Její hlavní znaky jsou:

- Václavák, s pánama, s lidma, mladej kluk, mladý tele, mladýho, mladý kluci, mladejm, nýst, bejt, svléct, kupujou, řek, dybysme, mlíko, dycky, ňák, voběd.

Obecná čeština pronikla nejen do veřejného života, ale i do literatury. Obecný jazyk na spisovný jazyk silně působí, nemůže jej však nahradit. Jednak není obecná čeština útvar celonárodní, za druhé není obecná čeština nijak jednotná a důsledná. Běžně mluvený jazyk je směs češtiny obecné a hovorové, někde s přibráním jevů nářečních a nadnářečních. (Šmilauer, 1972, s. 21)

1.2.2 Nestrukturní útvary jazyka

Při dorozumívání můžeme používat specifických lexikálních, popřípadě frazeologických vrstev, usouvztažněných gramatickými zákonitostmi spisovného jazyka, obecné češtiny nebo jiných interdialektů. Můžeme je označit za (nestrukturní) poloútvary národního jazyka, za zvláštní nebo sociálně podmíněné mluvy. (Chloupek, 1991, s. 57)

Mezi poloútvary národního jazyka řadíme profesní mluvu, slang a argot.

1.2.2.1 Profesní mluva

Je příznačná pro určitá pracovní prostředí, specifická vrstva zůstává spjata s profesí, může působit i dost nápadně. Profesní mluvou se rozumí zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité skupiny zaměstnanců, kteří při práci používají termínů nebo terminologických spojení bez přihlédnutí k jejich spisovnosti, a to pouze za účelem pro jejich výrazovou úspornost. (Chloupek, 1991, s. 57)

Profesní mluva některých oborů je založena na spisovném jazyce, avšak v zájmu ekonomie vyjádření dochází např. k zjednodušení terminologie univerbizací (tvoření jednoslovných pojmenování z víceslovných), lékařské: *pacoš* – pacient, *kajzr* – císařský řez, *jipka* – jednotka intenzivní péče, *exnout* – zemřít. I profesní mluva může obsahovat prvky expresivní. (Čechová, 2000, s. 26)

1.2.2.2 Slang

Označení slang vzniklo z anglického sousloví s tzv. saským genitivem 's lang(uage), tj. „něčí mluva“, nebo ze sousloví soldiers' lang(uage), tj. „mluva vojáků. Nejvhodnější české označení je „mluva zájmových a pracovních skupin“. (Chloupek, 1971, s. 19)

Podstatou jeho vytváření je jazyková hra. Hlavním principem slangu je pojmenovací postup na základě metafory, z postupů slovotvorných zkracování slov nebo redukování víceslovných pojmenování na jedno slovo. (Chloupek, 1961, s. 59)

Je znám slang mládeže, studentů, skautů, sportovců, rybářů, dále pak školní slang a myslivecká mluva atd.

Josef Hubáček, ve svém článku *K dnešnímu stavu studentského slangu (Naše řeč, ročník 48 (1965), číslo 2, s. 86-90)*, zachytil slovní zásobu studentského slangu, zabýval se jeho mluvnickými znaky a snažil se najít tendence, které by ve vývoji slovní zásoby studentského slangu bylo možné považovat za prvořadé.

Na základě svého výzkumu popsal velkou část slovní zásoby studentského slangu utvořenou i nadále přezdívkami. Vymezil tři typy přezdívek učitelů, které k nim přibyly a které se začaly objevovat zároveň se zavedením žákovských knížek. Nejprve se přezdívkou stává zkratka učitelova jména (zpravidla počáteční písmena jména a příjmení). Druhým typem je přezdívkou zkratka, ve které je přinejmenším jedna slabika z učitelova příjmení. Zařadil sem i typ, ve kterém je na začátku přezdívky místo zkratky učitelova jména zkratka jeho akademického titulu. (Hubáček, 1965)

Rozšiřování ostatní slovní zásoby, lze podle významových okruhů pozorovat ve vývoji slovníku studentského slangu zhruba tyto **tři základní jevy**:

1. Poměrně málo výrazů přibývá pro označení osob, tradičních předmětů, budov, pomůcek atd. Dosud známý materiál můžeme doplnit o tyto výrazy:

a) Názvy pro studenta:

dobrý student — *kádr, kalič*;

chytrý student — *bystrej, voklobák*;

pilný student — *drčoun, hamoun, šprták, šprtoun, šroták*;

tělesně zdatný student — *vazouš*;

tělesný slabý student — *nítas*;

lichotivé názvy pro studenta — *d'ouda, d'oudík, šiška*;

žákyně drůbežářské školy — *slepička*.

b) Názvy pro učitele, ředitele, školníka a jiné osoby:

učitel — *úča*;

učitelka — *pajčelka, úča*;

profesor — *prófik, profouš*;

ředitel — *postrach, řídus, sáhib*;

ředitelka — *šéfka, šerifka*;

školník — *školňajs*;

inženýr — *inža*.

c) Názvy učebních předmětů:

čedá, čéňa; máta; němína, němča.

d) Názvy škol, budov a jejich částí:

chemická škola — *chemčárna, chemičárna*;

průmyslová škola — *průmka*.

e) Zkoušky, úkoly:

závěrečné zkoušky — *závěřečky*;

týden volna před maturitou — *svaták*;

předem připravený lístek k opisování při písemné práci — *moták*.

2. Větší počet výrazů přináší získaný materiál pro označení známek: jednička — *bič, čára, za jedna*; dvojka — *dvoja, dvója, za dvě*; trojka — *troja, trója, za tři*; čtyřka — *čtyra, čtyra, štvéra, štýra, štoura, za čtyř*; pětka — *kulatý, prda, vlašťovka, za pět*.

3. Více dokladů se vyskytuje rovněž pro označení předmětů a pomůcek, které byly na školách nově zavedeny nebo nově označeny netradičním názvem: biologie — *bijola, biolka, bíža, bižule*; občanská výchova — *občanka*; ruština — *padoušina, padušina, rŭja, runda, rŭňa, rušta, ruštajzna, rŭža*; technické kreslení — *technajz, technický*; doučovací a zájmové kroužky — *doučovák, dramataák, reciták, turisták*; žákovská knížka — *žákanda, žákonda, žákynda*.

Milan Báča, ve svém článku *K výzkumu studentského slangu*. (*Naše řeč, ročník 68 (1985), číslo 2, s. 78-87*), při analýze studentského slangu vycházel z Hubáčkovy definice, která označuje slang jako osobitou součást národního jazyka, která má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování uskutečněné v běžném dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou oblastí zájmů a sloužící specifickým potřebám jazykové komunikace. (Hubáček, 1981)

Báča na základě výzkumu studentského slangu (zejména vysokoškolskému) rozlišil **čtyři typy výraziva**:

1. Výrazivo interslangové (termín je převzat z Hubáčkovy publikace), jedná se o výrazivo vzniklé mimo studentské prostředí, ale prosazují se v něm: do studentského slangu se formují výrazy profesních nebo různých zájmových skupin, např. *destilka* — destilovaná voda, *vědárna* — vědecká knihovna; výrazy z této vrstvy se konferují do studentského slangu pouze, pokud přímo souvisí se studiem nebo s životem studentů.
2. Výrazivo s platností obecně studentského slangu, tj. výrazivo vyskytující se v každém studentském prostředí, např. *šprtat* — těžce, mechanicky studovat, *prvák* — a) student 1. ročníku, b) první ročník, *seminárka* — seminární práce, *střílet* — riskovat odpověď apod.
3. Výrazivo s platností speciálně studentského slangu, jedná se o výrazivo vyskytující se výhradně v určité studijní sféře. Tato skupina má co do početnosti nižší zastoupení než předešlé skupiny, poněvadž je prakticky až na výjimky omezena na názvy disciplín daného oboru nebo názvy oboru samotného.
4. Výrazivo s určitou lokální platností, tj. výrazivo přítomné pouze v slangu studentů určitého regionu nebo určité školy.

Podle Milana Báci je při výzkumu studentského slangu nutné stavět na jazykovém materiálu, který byl shromažďován pomocí dotazníkové akce a následně utříděn podle významových okruhů. Zde jsou uvedeny některé okruhy a příklady studentského slangu:

1. Názvy škol a fakult

- Střední školy a odborná učiliště (*ekonomka, gympl, učňák, průmka, textilka*).
- Vysoké školy a fakulty (*fakule* - fakulta; *véeš, vejška, vysočka, vysoká* - vysoká škola).
 - Pedagogická fakulta (*pajda, pajdák, pedák, pedina, prďák*).
 - Ostatní vysoké školy a fakulty (*filda* - filozofická fakulta, *medina* - lékařská fakulta, *novinařina* - fakulta žurnalistiky, *práva* - právnická fakulta).
- Různé charakteristiky škol (*nalejvárna* - těžká škola).

2. Student

- Student (*studák, studna, vejškař, vysokostudent*).
- Student určité školy (*hnojář* - student školy se zemědělským zaměřením, *gymplák* - student gymnázia, *pajdagog* - student pedagogické fakulty, *zubař* - student lékařské fakulty, obor stomatologie).
- Student určitého ročníku (*čtvrťák, druhák, prvák*).
- Student určitého oboru vysoké školy (*lingvista* - student oboru český jazyk, *matikář, občankář*).

3. Názvy známek a prospěchových stupňů

- Výborně (*bič, jédňa, jedmuška*).
- Velmi dobře (*dvója, dvojec*).
- Dobře (*trója, trojec, troják*).
- Dostatečně (*čtverák, čtverec, čtverka, stolka, štámra, štoura*).
- Nedostatečně (*bajle, čistá, sardel, za plnejch, za plnej počet*).

1.2.2.3 Argot

Rozumí se jím tajná mluva společensky izolovaných skupin původně ze sociálního podsvětí. Předpokladem vzniku argotu je kolektivní solidarita společenské skupiny, stejné záměry, cíle a zájmy. U nás je známý argot zlodějů, prostitutek a pasáků. Jsou zaznamenána literární svědectví o existenci místních argotů: pražské galérky a brněnské plotny. Z argotu přežívají některé výrazy a fráze v obecném úzu, celistvěji se udržuje vyjadřování s cílem utajení významu v prostředí vězeňském, v prostředí hazardních her, překupníků a uživatelů drog. (Chloupek, 1991, s. 60)

Příklady výrazů z argotu brněnské plotny: *bims* - chléb, *rychna* - zápach, *cédat se* - koupat se, *pekle* - boty, *lochna* - díra. Galérce patřily výrazy *vybílit*, *vodprejsknout*, *dacan*. Z literatury jsou známy výrazy *stříkačka*, *krochna* – pistole, revolver, *chlupatej*, *hemon* – policista, *bahno* – pivo, *lóve*, *mari* – peníze. (Chloupek, 1991, s. 60)

1.2 Město Česká Třebová

Město ležící na východě Čech v okrese Ústí nad Orlicí, které se nachází na hranici Čech a Moravy, v podhůří Orlických hor, v údolí řeky Třebovky, tak toto je Česká Třebová. Podle počtu obyvatel je řazeno na čtvrté místo, ale dle rozlohy je druhé největší město v Pardubickém kraji. Česká Třebová má rozlohu 41 km² a žije zde přibližně 15 tisíc obyvatel. Historie města je velmi bohatá a její kořeny sahají až do roku 1278. Česká Třebová vynikla především zásluhou v oblasti železniční dopravy a získala titul jednoho z prvních železničních uzlů na českém území.

Město má ve svém znaku černého kohouta s lidskou hlavou a trojbokým, špičatým a žlutým kloboukem. Kohout leží na červeném podkladu. O vzniku znaku vypráví pověst: *„Městský písař ztratil městské pečetidlo a za to měl být popraven. Jeho žena si při vysypávání odpadků na smetišti všimla, jak kohout v hromadě odpadků vyhrabal ztracené pečetidlo. Žena ho vzala a přinesla rychtáři a konšelům, čímž byl písař díky kohoutu zachráněn.“* A od té doby má Česká Třebová ve znaku kohouta s hlavou písaře, o kterou málem přišel.

Česká Třebová je v Pardubickém kraji velmi známým městem v oblasti sportovního a kulturního vyžití. Každoročně se tu koná velmi oblíbená akce pod názvem Týden sportu. Akce trvá pět dnů a účastní se jí v různých sportovních kláních zástupci místních škol, školek, občanů města a každý večer je zakončen pestrým programem kulturních akcí na Starém náměstí. Sportovní vyžití je opravdu velmi rozmanité, město má dobře vybavené sportovní areály, tenisové kurty, krytý bazén, fotbalový stadion, zimní stadion, skate park i kuželnu. Přímo ve městě se nachází sjezdový areál Peklák, který je v letním období využíván jako lanový park a bikepark.

Od roku 1962 se v měsíci listopadu koná pod rotundou sv. Kateřiny Jabkancová pouť, při níž se pečou tradiční a „Třebováky“ velmi oblíbené jabkance. Město má také zrekonstruované Kulturní centrum s kinem Svět, kulturním sálem a výstavní síní. U Nového náměstí se nachází Městská knihovna, která pořádá ve svých prostorách různé přednášky a výstavy. V roce 1885 byl založen park Javorka, ve kterém je možné zhlédnout spousty sochařských děl. Turistické stezky vedou směrem na nedaleký Kozlov a Hory, často označované jako poutní místo a bývalé lázně, které jsou spojeny s pobytem Boženy Němcové.

Nejvýznamnější architektonickou památkou České Třebové je rotunda svaté Kateřiny, která pochází z první poloviny 13. století. Románská rotunda byla goticky upravena ve 2. polovině 14. století. Nachází se zde hřbitov, renesanční zvonice z 16. století a hřbitovní zeď. (Kubišta, Šebela M., Gilar, Šebela J., Kesselgruberová, 2001)

(<https://www.ceska-trebova.cz>)

1.3.1 Zařazení k nářeční oblasti

Nářečí českého národního jazyka jsou rozdělena do nářečních skupin. Jde o nářeční seskupení a zeměpisné třídění nářečí národního jazyka. Nářeční skupina obsahuje shodné znaky, jimiž se odlišuje od jiné nářeční skupiny. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 109)

Nářečí české v užším smyslu:

- a) podskupina středočeská (vydělují se úsek lounský, popř. lounsko-litoměřický),
- b) podskupina jihozápadočeská (tato se jinak dále dělí na část západní a východní; z části západní se vyčleňuje úsek manětínský, stříbrský a domažlický (chodský), z části jižní doudlebský a prachatický),
- c) podskupina severovýchodočeská (úsek podještědský a podkrkonošský, úsek náchodský, východolitomyšlský a svitavsko-lanškrounský),
- d) podskupina jihovýchodočeská (českomoravská).

2 Praktická část

2.3 Metody zpracování praktické části

Praktická část závěrečné práce je tvořena výzkumnou sondou, která byla realizována v podobě dotazníku. Předmětem sondy bylo především zachycení mluvy mladší generace v oblasti České Třebové. Cílem tedy bylo zjistit, jaký jazyk respondenti užívají.

2.4 Výzkumná sonda

Dotazník byl zaměřen na běžnou mluvu studentů Vyšší odborné školy a Střední školy technické Česká Třebová. Věková hranice pro mladší generaci byla stanovena na 15 – 18 let. Dotazníky byly rozdány čtyřiceti studentům prvních ročníků, které byly rozděleny na maturitní obor a na učňovský obor. Všichni respondenti dostali jasné pokyny, jak postupovat při vyplňování dotazníku.

2.5 Analýza výsledků výzkumné sondy

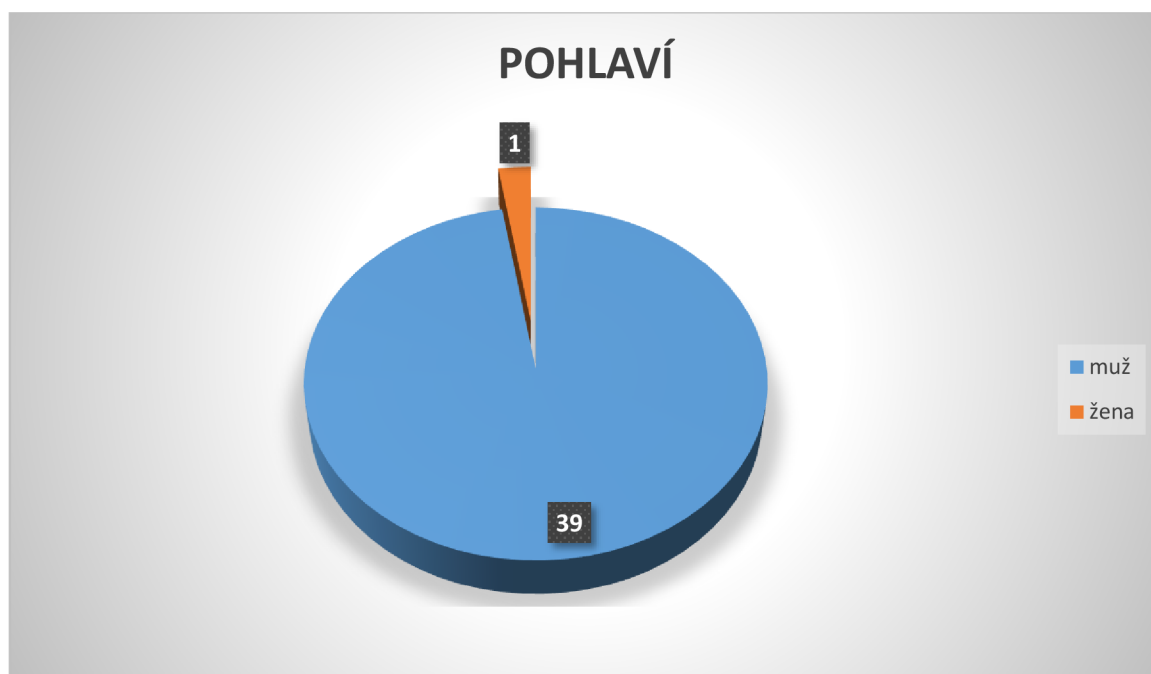
Výzkumná sonda, která byla realizována v podobě dotazníkového šetření, čítá 40 respondentů. V první části jsou podány informace o osobních údajích respondentů (pohlaví, věk, odkud pochází, kde vyrůstali). Ve druhé části vybírají a doplňují výrazy, které by sami užili. Ověřují také jejich znalosti výrazů ze studentského, řemeslnického slangu a také slova ze sociálních sítí.

2.6 Výsledky dotazníku

Pomocí grafů byly znázorněny výsledky otázek z dotazníku, který byl respondentům předložen. Respondenti většinou volili jednu z nabízených odpovědí, v některých případech odpovídali vlastními slovy. Celkový počet respondentů byl 40. Celkem se jednalo o 14 otázek, následně zachycených a vyhodnocených grafem.

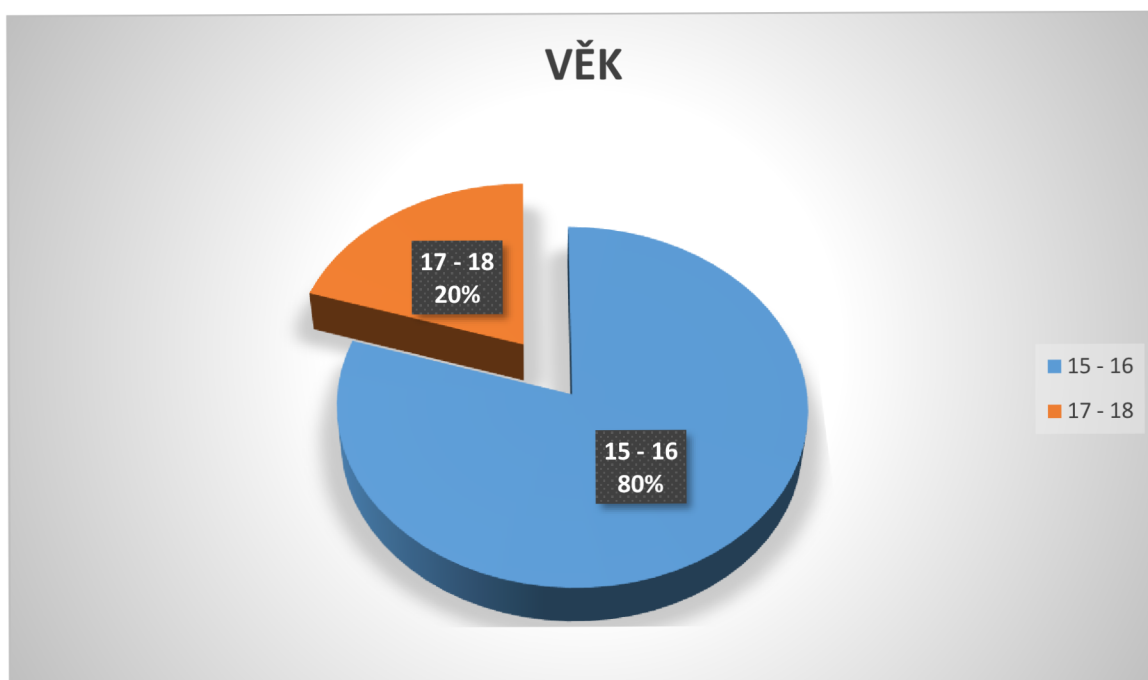
Graf č. 1: Jaké je Vaše pohlaví?

Odpověď ŽENA zvolil 1 respondent. Odpověď MUŽ označilo 39 respondentů.

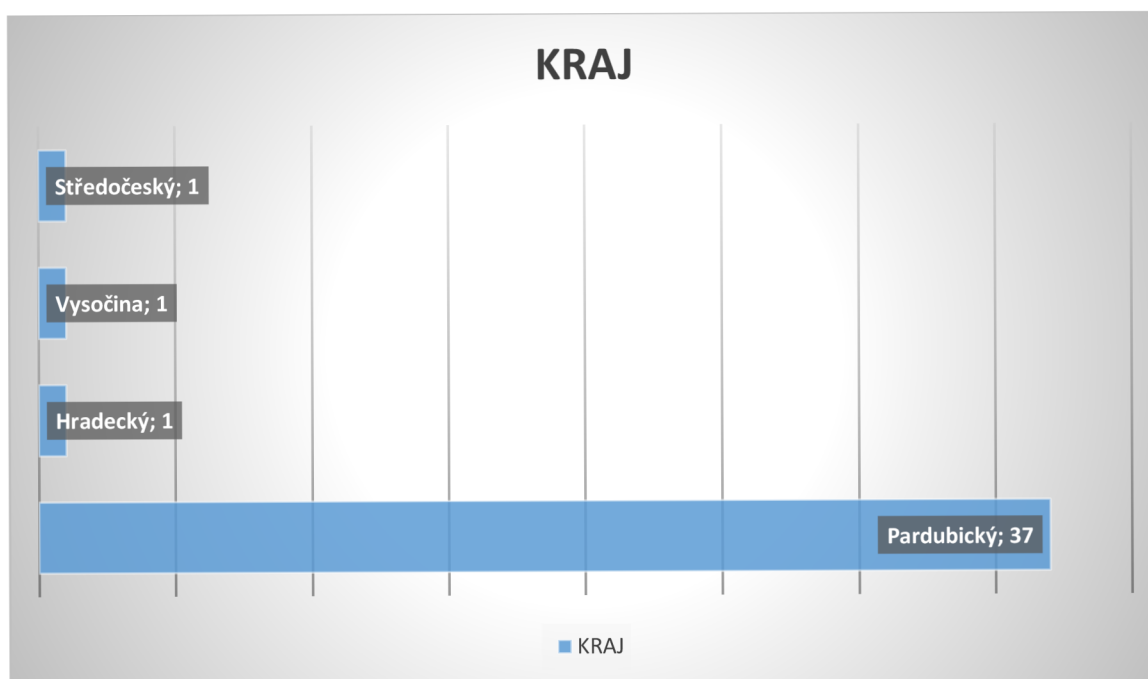
Graf č. 2: Kolik je Vám let?

Respondenti museli zvolit jednu z nabízených odpovědí. Kategorii věku 15 – 16 zvolilo 32 (80 %) respondentů a kategorii 17 – 18 označilo 8 (20 %) respondentů.

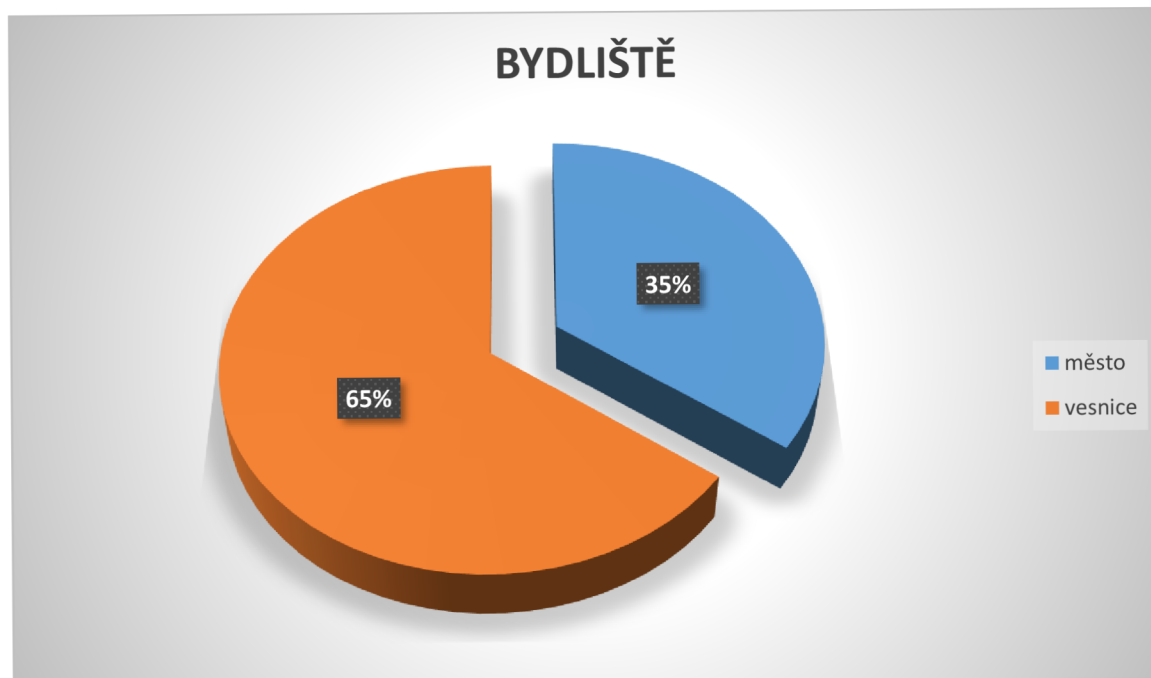
Graf č. 3: Z jakého kraje pocházíte?

Tento graf byl vyhodnocen na základě vlastních odpovědí respondentů. Nejvíce z nich uvedlo *Pardubický kraj* (37 respondentů), po jednom byly uvedeny *Středočeský kraj*, *Kraj Vysočina* a *Královéhradecký kraj*.

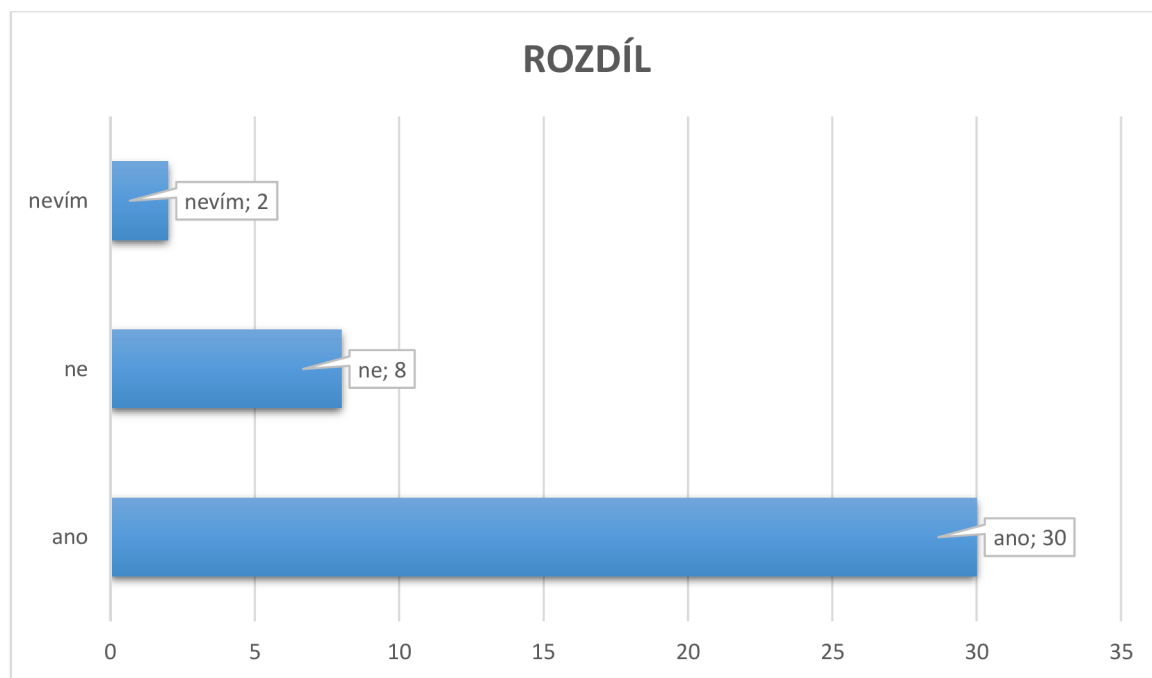
Graf č. 4: Vyrůstali jste na vesnici nebo ve městě?

Respondenti měli volbu města nebo vesnice. 16 (35 %) uvedlo, že vyrůstali ve *městě* a 34 (65 %) označilo, že vyrůstali na *vesnici*.

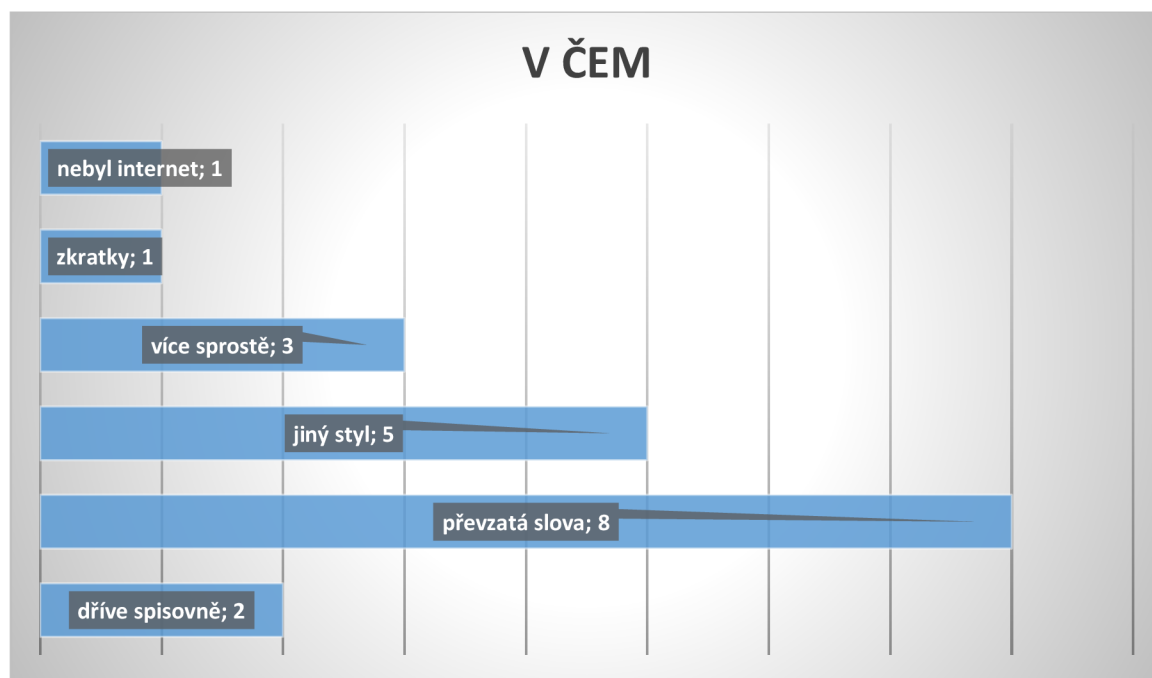

Graf č. 5: Uvědomujete si některé zásadní rozdíly v řeči Vaší generace oproti generaci Vašich rodičů? A jaké?

Respondenti na tuto otázku nejprve odpověděli *ano* (30), *ne* (8), *nevím* (2). Někteří z nich odpověděli i vlastními slovy a napsali své názory na zásadní rozdíly v řeči své a v řeči svých rodičů (graf č. 6). Většina byla názoru, že jejich současná řeč je velmi ovlivněna přejatými slovy z cizích jazyků. Někteří označili svoji řeč jako „jiný styl“. Nezapomněli také poznamenat a přiznat, že často oproti rodičům užívají sprostá slova. Zmínili, že velký vliv na jejich mluvu mají sociální sítě a internet a poukázali na to, že jejich rodiče mluví spíše spisovně.

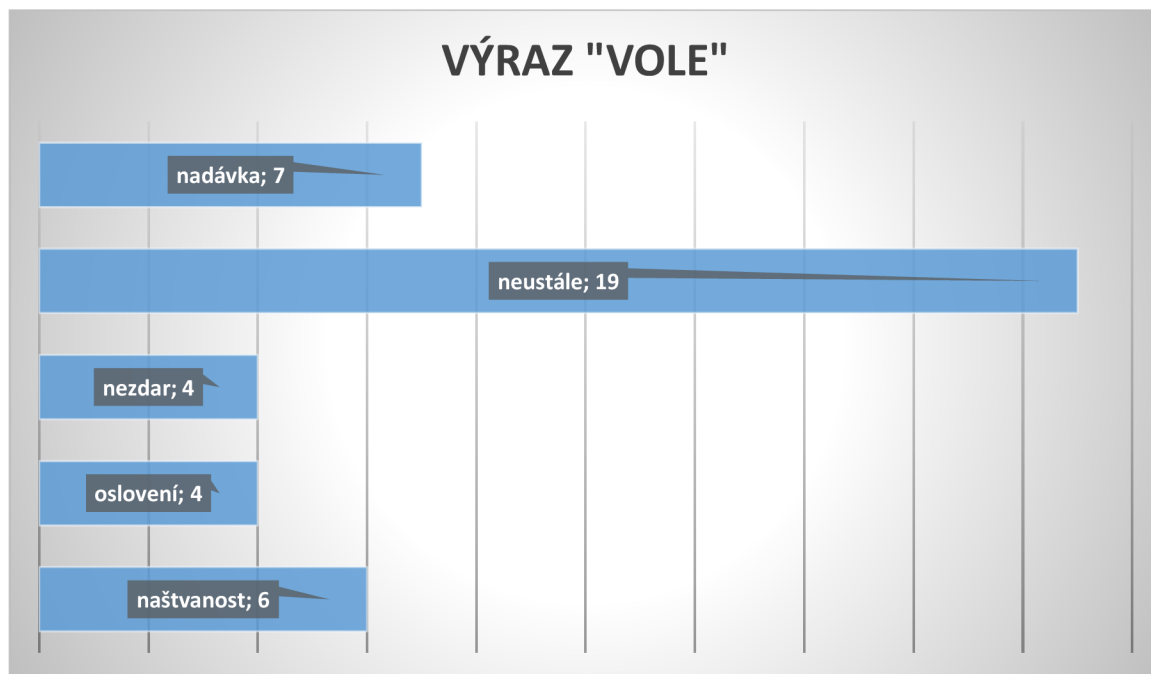

Graf č. 6

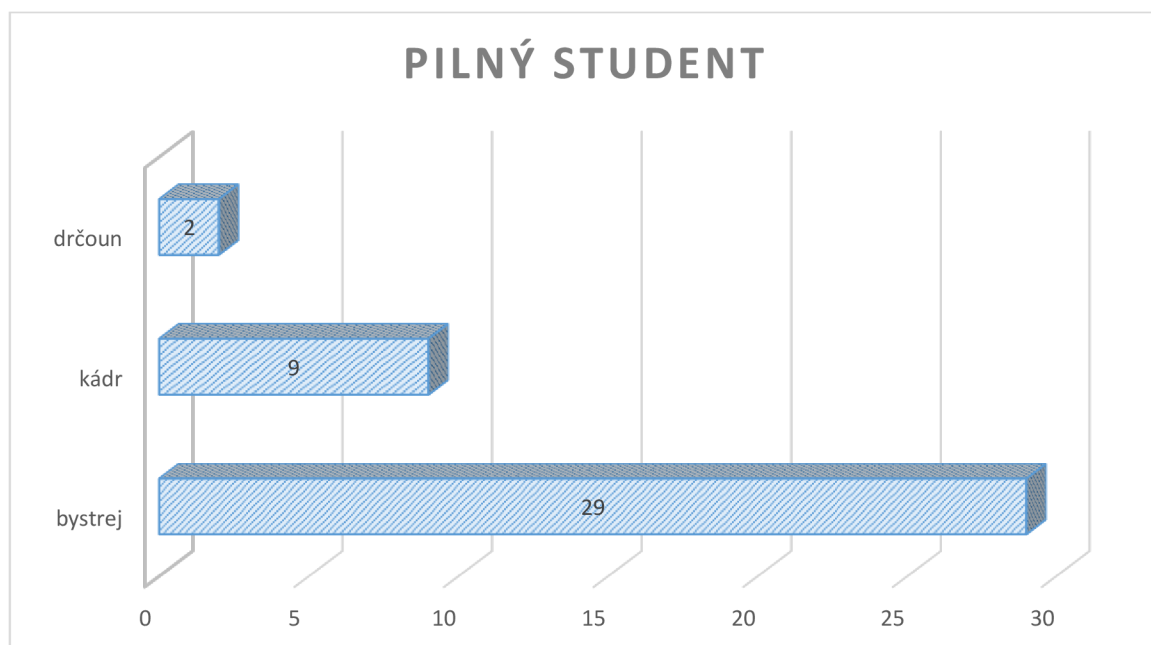
Graf č. 7: Používá Vaše generace výraz "vole"? V jakých případech?

Respondenti odpověděli na tuto otázku ANO 40 (100%). V grafu jsou vyhodnoceny a uvedeny jejich odpovědi. 19 respondentů byli názoru, že užívají slovo „vole“ *neustále*, v běžné řeči. 7 respondentů užívání tohoto slova uvedli při *nadávce*, 6 respondentů při *naštvanosti*, 4 při *nezdaru* a 4 jako běžné *oslovení* kamaráda.

Graf č. 8: Jaký výraz byste vybrali ze slovníku studentského slangu pro označení pilného studenta?

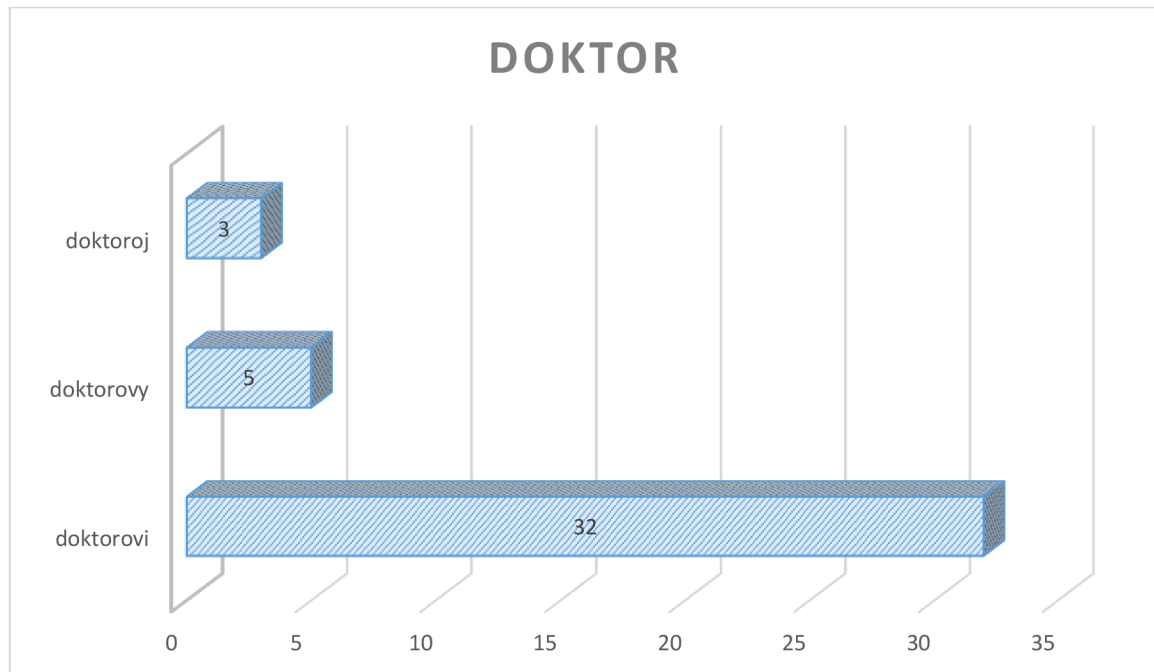
Pro označení pilného studenta uvedli respondenti v počtu 29 výraz *bystrej*, 9 jich označilo výraz *kádr* a pouze 2 z nich vybrali výraz *drčoun*.

Graf č. 9: Doplňte slovo (tvar slova) tak, jak mluvíte doma. (doktor: 3. pád, č. j.)

Respondenti měli napsat odpověď vlastními slovy. Dnes jdu na preventivní prohlídku k...

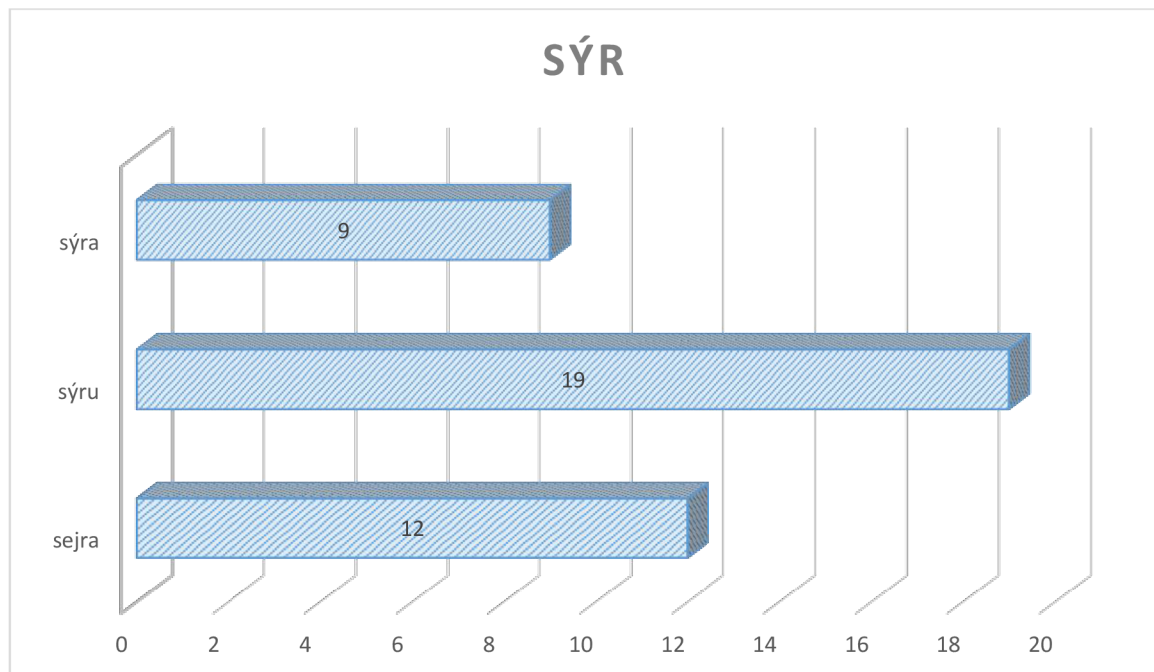
Graf znázorňuje nejčastější doplnění věty v počtu 32 tvarem slova *doktorovi*, 5 z respondentů uvedlo tvar slova *doktorovy* a 3 doplnili tvar slova *doktoroj*.

Graf č. 10: Doplňte slovo (tvar slova) tak, jak mluvíte doma. (sýr: 2. pád, č. j.)

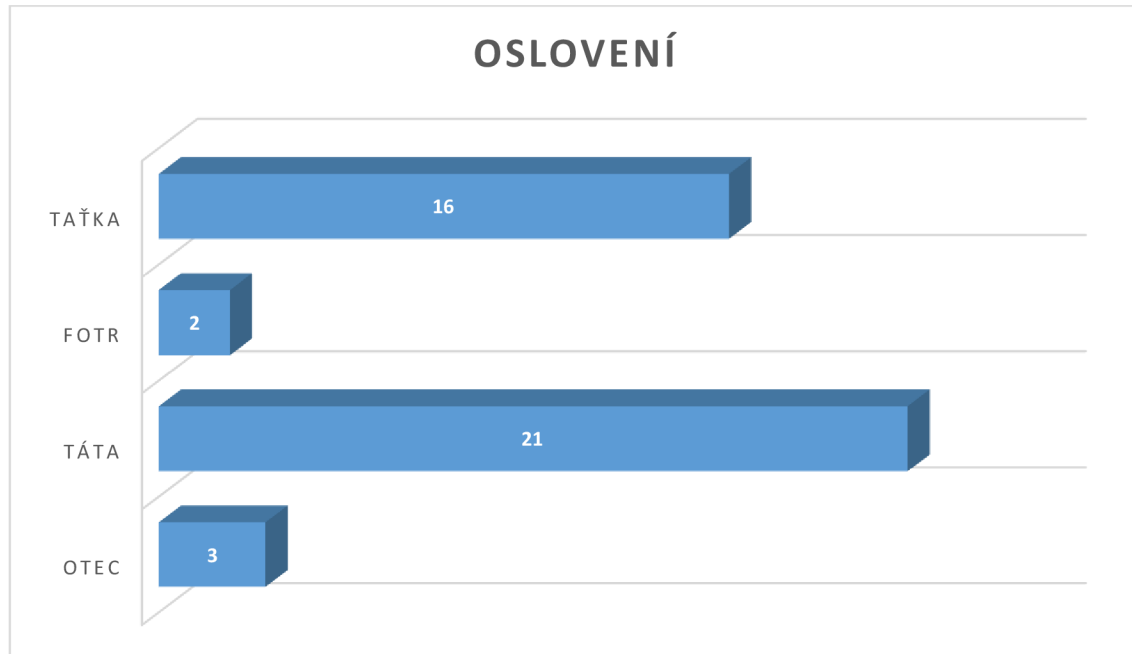
Jedu na nákup a musím koupit 20dkg salámu a 10dkg...

Respondenti doplňovali větu vlastními slovy. 19 z nich doplnilo tvar *sýru*, 12 respondentů doplnilo tvar *sejra* a 9 z nich zvolilo slovo *sýra*.

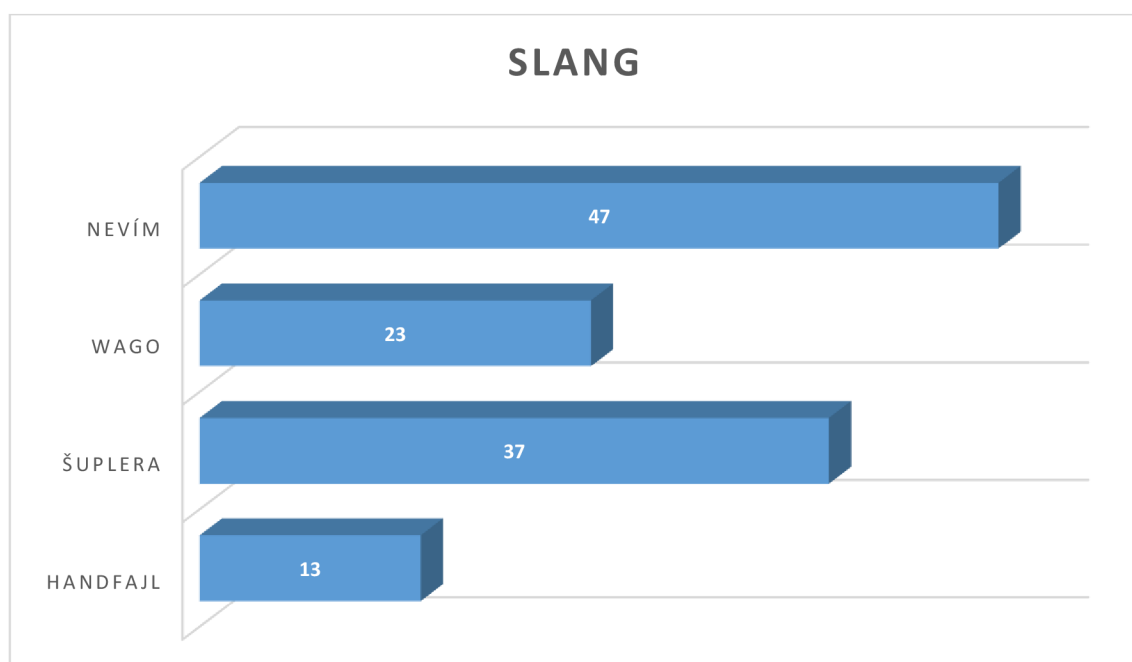
Graf č. 11: Jaké označení nejvíce používáte?

Respondenti jako odpověď na tuto otázku měli vybírat z nabízených možností: otec, táta, fotr nebo taťka. 21 z nich zvolilo oslovení *táta*, 16 jich vybralo možnost oslovení *taťka*, 3 vybrali oslovení *otec* a 2 zvolili možnost *fotr*.

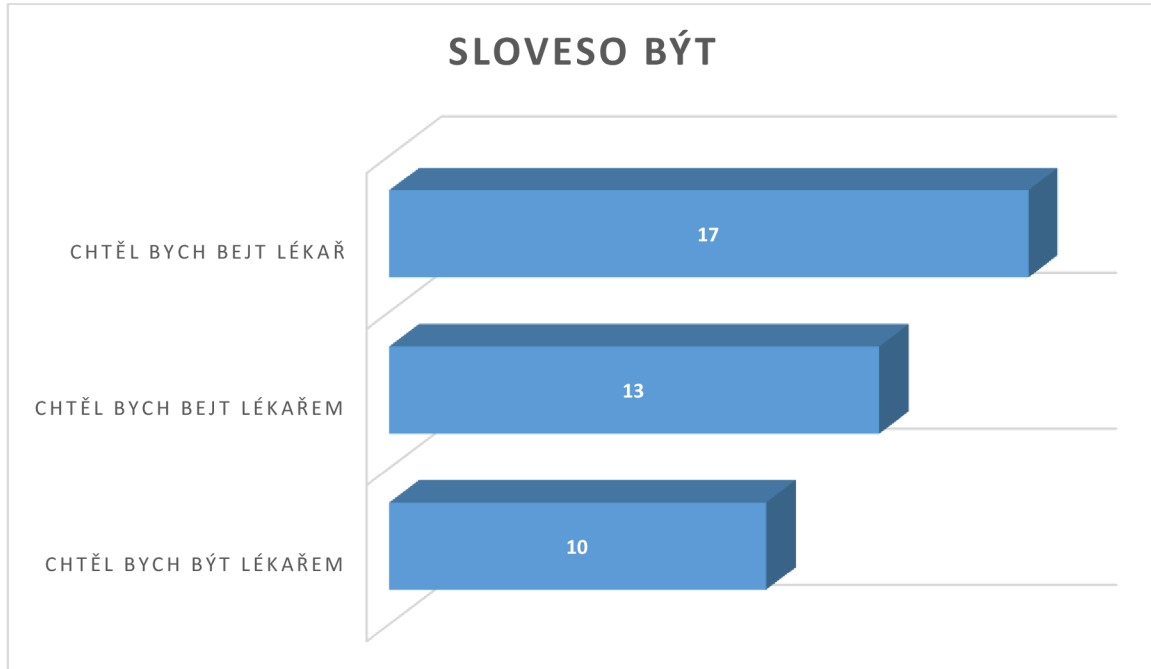
Graf č. 12: Vysvětlete významy slov z řemeslnického slangu

Záměrně byla vybrána slova z jejich oboru. Jedná se o studenty elektro oboru na technické škole. Co bylo vyzorováno, a není v grafu zachyceno, že znalost v těchto termínech je u učňů mnohem vyšší než u maturitního oboru. Nejvíce se u této otázky objevila odpověď (47), že význam některých slov neznají, tedy nevím. Slovo *šuplera* jim bylo nejvíce známé (37), význam slova *wago* vysvětlilo 23 z nich a slovo *handfajl* znalo 13 respondentů.

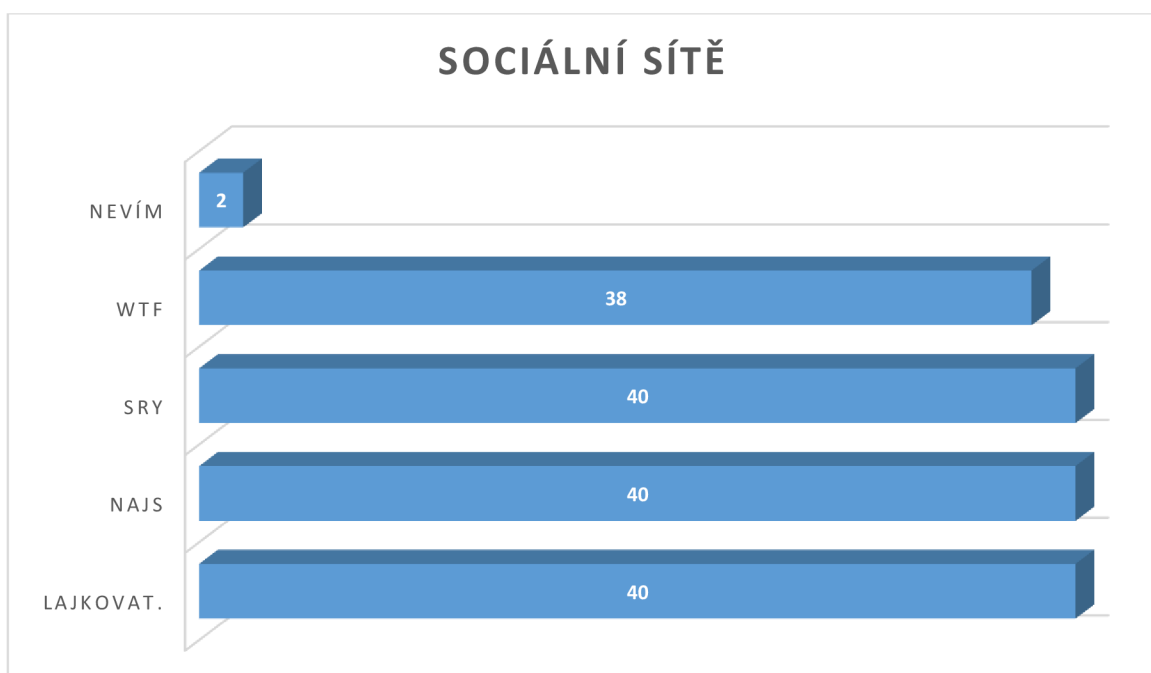
Graf č. 13: Který tvar slova „být“ nejčastěji v běžné řeči používáte?

Respondenti měli vybrat ze tří možností jednu, která odpovídá jejich běžné řeči, při které používají sloveso *být*. Odpověď „*Chtěl bych být lékařem.*“ si vybralo 10 respondentů, „*Chtěl bych bejt lékařem.*“ vybralo 13 z nich a zbylých 17 zvolilo možnost „*Chtěl bych bejt lékař.*“

Graf č. 14: Vysvětlete významy slov ze slangu sociálních sítí.

Poslední otázka dotazníku byla zvolena pro testování slangových slov ze sociálních sítí. Vybrány byly čtyři zkratky slov a respondenti měli jejich významy vysvětlit. V této ukázce byla znalost zkratk velice vysoká. Zkratky *lajkovat*, *najs* a *sry* znali všichni, takže 100 %. Zkratku *wtf* neznali pouze dva respondenti.

2.7 Závěr

V závěrečné práci byly stručně popsány útvary národního jazyka, rozděleny na strukturní a nestrukturní. Mezi strukturní byly uvedeny spisovný a nespisovný jazyk, dialekty, interdialekty a obecná čeština. Mezi nestrukturní pak argot, slang a profesní mluva. Část práce byla věnována charakteristice českého nářečí. Tato závěrečná práce předkládá pohled na běžně mluvený jazyk mladší generace v oblasti České Třebové. Jedná se o studii, která přesto přináší zajímavé výsledky, na jejichž základě je možné podat základní zobecnění.

Praktická část závěrečné práce byla věnována zpracování výzkumné sondy, která byla realizována prostřednictvím dotazníku a čítala 40 respondentů. Důraz byl kladen na mluvu mladší generace v oblasti České Třebové.

Otázky pro respondenty byly vybírány se zaměřením na prvky nářečí, slangu, běžné mluvy, profesní mluvy a neopomenuta byla mluva sociálních sítí. Součástí dotazníku bylo i srovnání mluvy mladší generace s generací jejich rodičů.

Zhodnocením a přínosem práce bylo potvrzení teorie a předpokladu, že mladší generace je v této době opravdu ovlivněna nejen prvky nářečí, slangem, méně však odbornou terminologií, tedy profesní mluvou, ale převážně jazykem sociálních sítí. Výsledky týkající se nářečí uvedly, že dochází ke stírání výrazných nářečních prvků, většina respondentů volila odpovědi bez prvků nářečí. Mohu předpokládat, že generace jejich rodičů by v případě mé výzkumné sondy podala opačné výsledky a naopak by se prvky nářečí zaznamenaly ve větším množství než u mladší generace. Ta si spíše řeč zkracuje, ulevuje a zaměňuje. Tak se ptám, kde je ta naše krásná spisovná čeština?

2.8 Literatura

BALHAR, Jan a Pavel JANČÁK. *Český jazykový atlas*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 507 s., ISBN 80-200-0013-5.

BACHMANNOVÁ, Jarmila. *Okrajové úseky severovýchodočeské nářeční oblasti z pohledu celočeského.*: (Na materiálu korespondenční ankety ÚJČ). *Naše řeč*. 2007, 90(1.), 12.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s.

CUŘÍN, František a Břetislav KOUDELA. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické instituty*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakl., 1964, 80 209 s.

CUŘÍN, František. *Studie z historické dialektologie a toponomastiky Čech*. Praha: Univerzita Karlova, 1967.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, 216 s.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80–85866–57–9.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Stylistika současné češtiny*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 1997. 282 s. ISBN 80-85866-21-8.

DAVIDOVÁ, D. *Kapitoly z dialektologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1992. ISBN 80-7042-384-6.

CHLOUPEK, Jan. *Aspekty dialektu*. Vyd. 1. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1971, 134 s.

CHLOUPEK, Jan a kol. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, 294 s. ISBN 80-04-23302-3.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek; PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

KRČMOVÁ, Marie. *Termín obecná čeština a různost jeho chápání*. In *Čeština - univerzália a specifika 2*. 1. vyd. Brno: MU, 2000. s. 63-77, 15 s. ISBN 80-210-2262-0.

KUBIŠTA, Karel; ŠEBELA, Martin; GILAR Štěpán, ŠEBELA; Jan, KESSELGRUBEROVÁ, Ludmila. *Toulky minulostí Česko-třebovska 1*. Česká Třebová: NIKA, 2000. 295 s. ISBN 80-239-1940-7 (1. sv.).

KUBIŠTA, Karel; ŠEBELA, Martin; GILAR Štěpán, ŠEBELA; Jan, KESSELGRUBEROVÁ, Ludmila. *Toulky minulostí Česko-třebovska 2*. Česká Třebová: LORIEN JK, s. r. o., 2001. 448 s., ISBN 80-903042-2-2 (2. sv.).

LAMPRECHT, Arnošt. *České nářeční texty*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976, 425 s.

PRAVDOVÁ, Markéta, SVOBODOVÁ, Ivana. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2019, 604 s. ISBN 978-80-200-2947-8.

SGALL, Petr, HRONEK, Jiří. *Čeština bez příkras*. Praha: H&H, 1992. 181 s. ISBN 80-85467-29-1.

Slovník spisovného jazyka českého II. díl N-Q. 1. vyd. Praha: Academia, 1964. 1196 s.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 334 s.

UTĚŠENÝ, Slavomír a Jaroslav VORÁČ. *Základní izoglosy severovýchodočeské nářeční oblasti*. Slovo a slovesnost. 1973, (34), 7. ISSN 0037-703.

2.9 Přílohy

Dotazník

1) **Jaké je Vaše pohlaví?** *Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.*

a) Muž

b) Žena

2) **Kolik je Vám let?** *Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.*

a) 15 – 16

b) 17 – 18

3) **Z jakého kraje pocházíte?** *Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.*

.....

4) **Vyrůstali jste na vesnici nebo ve městě?** *Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.*

a) Vesnice

b) Město

5) **Uvědomujete si některé zásadní rozdíly v řeči Vaší generace oproti generaci Vašich rodičů? A jaké?** *Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.*

.....

6) **Používá Vaše generace výraz "vole"?** **V jakých případech?** *Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.*

.....

7) **Jaký výraz byste vybrali ze slovníku studentského slangu pro označení pilného studenta?** *Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.*

a) Bystrej

b) Kádr

c) Drčoun

8) **Doplňte slovo (tvar slova) tak, jak mluvíte doma. (doktor: 3. pád, č. j.)**

Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.

Dnes jdu na preventivní prohlídku k

9) Doplňte slovo (tvar slova) tak, jak mluvíte doma. (sýr: 2. pád, č. j.)

Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.

Jedu na nákup a musím koupit 20dkg salámu a 10dkg

10) Jaké označení nejvíce používáte?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Otec
- b) Táta
- c) Fotr
- d) Taťka

11) Vysvětlíte významy slov z řemeslnického slangu:

Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.

- a) Handfajl.....
- b) Šuplera.....
- c) Wago.....

12) Který tvar slova „být“ nejčastěji v běžné řeči používáte?

Povinná otázka, respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Chtěl bych být lékařem.
- b) Chtěl bych bejt lékařem.
- c) Chtěl bych bejt lékař.

13) Vysvětlíte významy slov ze slangu sociálních sítí.

Povinná otázka, respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.

- a) Lajkovat
- b) Najs
- c) Sry
- d) Wtf.....